

ACAPARAREA SAU MENȚINEREA ILEGALĂ A PUTERII DE STAT – CAUZĂ A DEZORDINILOR DE MASĂ ȘI IMPEDIMENT ÎN REALIZAREA DREPTURILOR POLITICE ALE CETĂȚENILOR

Iurie LARII,

doctor în drept, conferențiar universitar,
prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Summary

One of the elements of the object of political crime research consists the complex issues related to seizure, splitting or illegal maintaining of state power. Often this occurs through various well-organized actions by those who tend to arrive at power or by those who are in power and don't want voluntarily to give to those who legally won in the electoral elections. In this context, the post-election events in April 2009 that took place in Moldova are an important argument which shows that they fall into the phenomenon of political crime. Although the authorities since then of the country have qualified those events as a state coup attempt, however, the basic version of politicians and experts in the field lies in the fact that these mass disorders were intentionally organized by the country's leadership itself in order to framed a state coup, which subsequently would allowed them to hold absolute control over state power for well in advance and to take revenge on political leaders who were in opposition, and also on others unfavorable people for the ruling party. At the same time, the investigation of this problem has conditioned the disapproval of the statements, such as, that by the protests and mass riots from April 2009 was followed the power usurpation, for reasons that have not been elucidated some signs that would constitute the composition of the crime in question or for another offence which would be aimed at overthrowing state power. Therefore, the present study shows that whenever the legislation provisions will not be complied, including those relating to legal ways for obtaining the power or its official maintaining, the citizens will be limited in the ability to effectively achieve their political rights, and therefore this will be a major reason for the riots with mass character or other disturbances of the public order and security.

Printre cauzele care provoacă cea mai acută reacție a omului pot fi considerate interesele și conflictele politice. În legătură cu acest fapt, în literatura de specialitate a fost reflectată ideea precum că nimic nu separă oamenii atât de tranșant ca dezacordurile politice. În majoritatea cazurilor, interesele politice sunt legate de lupta pentru putere, în procesul căreia oponenții politici folosesc cele mai dure metode și mijloace. Pagini tragice ale istoriei au fost scrise cu sângele oamenilor care a fost vărsat de politicieni în scopul atingerii intereselor lor în lupta pentru putere. Părinții își omorau copiii și viceversa, soțiile își otrăveau soții sau concurențele, tovarășii de partid se lichidau unul pe altul obsedați de invidie, de tendința de a ocupa locuri de conducere sau de a-și afirma orientările ideologice, care adesea erau foarte dubioase și chiar absurde. În această „luptă” mureau femei și copii care nu pretindeau la putere și

care nu se „atingeau” de cei ce dețineau tronul, precum și mii de oameni bănuți de susținerea adversarilor sau, cel puțin, care gândeau altfel. Iar infracțiunile de acest gen nu erau oglindite în statistica criminalității și chiar în multe cazuri acestea nu erau calificate (în sens juridic) ca infracțiuni [8, p. 27]. Istoria condamnă (cu întârziere) asemenea politicieni, cu toate că tot ea îi consideră în multe cazuri ca pe niște eroi și personalități remarcabile.

Impactul politicianilor asupra criminalității și conflictelor sociale este evident, tot așa cum sunt evidente programele și apelurile lor în ceea ce privește crearea atmosferei psihologice în societate. Discursurile și apelurile surprinzătoare ale acestora constituiau de multe ori cauze ale omorurilor în masă, tulburărilor ordinii și securității publice, distrugerilor și pogromurilor a tot ce cădea în calea mulțimii. Din păcate, lozincile și chemările revoluționare la distrugere a adversarilor politici erau reflectate și în faptele criminalilor obișnuiți.

Criminologii, precum și alți savanți din diferite domenii, ocoleau sau abordau problema corelației intereselor politice cu criminalitatea cu o precauție sporită, iar investigații complexe cu referire la această temă practic lipsesc. Totuși influența conflictelor și intereselor politice asupra criminalității este o realitate incontestabilă și necesită a fi studiată profund.

Acapararea ilegală a puterii de stat, care are loc, de regulă, prin folosirea violenței, precum și menținerea forțată a acesteia prin diferite șiretlicuri și înscenări, au constituit mereu subiecte de discuție pe tot parcursul dezvoltării istorice a omenirii. De interpretarea conținutului și naturii lor s-au preocupat diferiți specialiști cu cunoștințe specifice domeniului lor de investigare. Totodată, fiecare din ei nu numai că descria în mod deosebit conținutul fenomenului studiat, dar încerca să dea și o definiție separată acestuia.

În momentul de față, acapararea ilegală, prin violență, a puterii de stat este reflectată prin prisma mai multor termeni: „pucci” [4, p. 38], „lovitură de stat” [14, p. 14], „revoluție” [5, p. 64], „răscoală” [5, p. 43] etc. La rândul lor, acești termeni caracterizează pe deplin fenomenul studiat în contextul științelor umanitare.

În pofida terminologiei diverse existente în literatura de specialitate, totuși, din punct de vedere juridic, acest fenomen este orientat să provoace daune intereselor societății, încălcând prevederile constituționale care vizează sistemul politic al țării.

Rebeliunile armate (răscoalele și revoltele) care au loc în întreaga lume, îndreptate împotriva politicii interne și externe a persoanelor împuternicite cu atribuții în sfera puterii de stat, au atras atenția oamenilor de știință din diferite domenii de cercetare încă la începutul secolului al

XIX-lea.

Un atare interes al cercetătorilor preocupați de această problemă se explică printr-o serie de factorii sociali cu un caracter obiectiv pronunțat:

- amplificarea revoltelor populației din diferite țări ale lumii împotriva guvernanților aflați la conducere;

- consecințele sociale, economice, internaționale și politice nefaste pentru stat și societate, survenite în urma revoltelor ce au avut loc în diferite perioade de timp;

- aplicarea de către stat, prin intermediul organelor sale specializate și al persoanelor cu funcții de răspundere abilitate, a unor măsuri preventive și sancționatorii ineficiente pentru contracararea rebeliunilor armate și a dezordinilor de masă ale populației;

- opunerea de rezistență armată de către o parte a populației, care apără sistemul politic existent, și de o altă parte – opoziția, ca adversari ai sistemului respectiv al puterii, în urma căreia are loc divizarea societății în grupuri sociale, devenind astfel o problemă internațională în majoritatea cazurilor, unde sunt implicați diferiți reprezentanți ai statelor străine care încearcă să găsească soluția potrivită pentru rezolvarea acesteia [10, p. 27];

- infiltrarea activă în practica politică a așa-numitelor revoluții „colorate” nonviolente [11, p. 17], inclusiv cele care au avut loc în spațiul ex-sovietic (în Georgia – „revoluția trandafirilor”, în Ucraina – „revoluția portocalie”), a revoltelor armate (de exemplu, înlăturarea prin violență de la conducerea statului a ex-președintelui Kârgâstanului A. Akaev) și a dezordinilor de masă (aici poate fi adus drept exemplu tragicele evenimente postelectorale din Republica Moldova, care au avut loc în luna aprilie 2009).

Una din cele mai consistente cercetări privind schimbările orânduirii constituționale în sistemul politic este lucrarea savanților italieni C. Lombroso și R. Liaski, „Criminalitatea politică și revoluția în raport cu științele juridice, antropologia criminală și științele despre stat” [9], care rămâne a fi actuală până în prezent.

În funcție de schimbările sociale care au loc în sistemul politic al societății, în majoritatea statelor cu tehnologii politice moderne legate de acapararea ilegală a puterii sau menținerea forțată a acesteia a devenit actuală problema aprecierii din punct de vedere juridic, criminologic și politologic a unor astfel de intervenții. Drept rezultat, specialiștii diferitor ramuri ale științelor umanitare au început să conceapă direcții noi de cercetare, în care se încearcă să se explice metodele ilicite de uzurpare sau acaparare a puterii de stat, dar și de schimbare a sistemului politic în general.

În științele socioumane actuale, în special „kratologia” – știința despre putere, acest domeniu de investigare a fost denumit „conspiro-

logie” – teoria comploturilor și metodelor de prevenire a acestora [15, p. 182]. Unii autori în domeniul istoriei au propus ca această direcție de cercetare să poarte o denumire specifică: „revoluțiologya” [12]. Totuși o mare parte a politologilor au optat pentru termenul „conspirologie”, fiind întâlnite în literatura de specialitate și lucrări cu astfel de denumiri [6]. Despre importanța problemei privind obținerea, menținerea, distribuția și pierderea puterii la etapa actuală ne vorbesc și studiile respective realizate de diferiți specialiști în domeniul jurisprudenței, istoriei, politologiei, filosofiei, sociologiei etc.

În același timp, este firesc faptul că problemele privind reacția asupra proceselor legate de obținerea, menținerea, distribuția și pierderea puterii sunt examinate și de științele juridice. Aici au preferință normele penale ce se referă la apărarea sistemului politic existent împotriva amenințărilor interne și externe reale sau potențiale, precum și aspectele criminologice ale criminalității politice care vizează astfel de probleme [3, p. 141-163].

Perceperea corectă sub aspect criminologic a proceselor politice legate de acapararea ilegală, menținerea forțată, distribuția și pierderea puterii s-a produs mult mai târziu, odată cu formarea și dezvoltarea politicii criminologice internaționale și naționale care studiază legătura și interdependența dintre criminalitate și politică [13, p. 9, 48].

Ținând seama de importanța problemei studiate și răspândirea încercărilor ilegale de acaparare sau de menținere forțată a puterii, este necesară studierea ei în continuare în cadrul unui sector politico-criminologic separat, care ar putea fi denumit „criminalitate politică”, în care urmează a fi elucidate legitățile existenței și dezvoltării infracțiunilor cu aspecte (consecințe) politice, cauzele și condițiile care generează sau favorizează aceste infracțiuni, personalitatea infractorilor politici, metodele de prevenire și combatere a fenomenului respectiv etc. Bineînțeles că acest tip de criminalitate trebuie să fie în vizorul actualei politici de prevenire criminologică.

Totodată, unul din elementele principale ale obiectului de cercetare a criminalității politice urmează a fi complexul de probleme generale care vizează acapararea, distribuția sau menținerea ilegală a puterii de stat. Deseori, aceasta are loc prin diferite acțiuni bine organizate de cei care tind să ajungă la putere sau de cei care se află la putere și nu doresc să o cedeze benevol celor care au învins legal sau ar putea învinge în scrutinul electoral, acțiuni comise în majoritatea cazurilor pe teritoriul unui stat, în scopul încetării activității legitime a organelor de stat, acaparării puterii ori menținerii ilicite a acesteia, drept urmare survenind o serie de daune materiale și morale de mari proporții care afectează societatea, statul și cetățenii.

Un alt element important care formează obiectul de cercetare al criminalității politice este etiologia acestui fenomen, care rezidă în studierea cauzelor și condițiilor ce îi determină apariția sau îi favorizează existența.

Următorul element cercetat de criminologie este personalitatea infractorului politic, denumit de C. Lombroso și R. Liaski „revoluționist” [9, p. 34-36, 127]. La acest capitol, un viu interes îl reprezintă constatarea particularităților specifice personalității infractorului politic, clasificarea criminologică și tipologia acestuia.

Din obiectul de studiu al criminalității politice face parte și victima acestui fenomen – persoana fizică sau juridică căreia i se provoacă prin acțiuni ilegale daune fizice, morale sau materiale, sau i se știrbește imaginea politică ori socială. O atenție deosebită în astfel de situații trebuie să se acorde reabilitării victimelor care au suferit consecințele respective ale infracțiunilor cu caracter politic.

Evident că nu mai puțin important este și elaborarea unui sistem de prevenire a criminalității politice. Elementele acestui sistem trebuie să fie orientate nu numai spre lupta împotriva criminalității politice, dar și spre profilaxia criminologică a acestui fenomen, inclusiv prin mijloace victimologice.

După clarificarea aspectelor generale ce se referă la criminalitatea politică, este important de a reveni la unele probleme, care, de fapt, fac parte din fenomenul respectiv. Astfel, evenimentele postelectorale din aprilie 2009 care s-au desfășurat în Republica Moldova constituie un argument important care denotă că ele se încadrează în conceptul de criminalitate politică. Fiind dat startul unor întruniri și proteste pașnice inițial, acestea s-au transformat mai târziu în dezordini de masă de mare amploare, în consecință fiind provocate distrugerii și pogromuri colosale, în care au fost implicați criminali de rând eliberați recent prin actul de amnistie din diferite instituții penitenciare. Ulterior, au urmat reținerile și arestările în masă ale multor persoane nevinovate, care s-au folosit de dreptul lor legitim la întrunire pașnică, însoțite de alte acțiuni ilegale în privința acestora, mulți din ei fiind înjosiți, maltratați, torturați, tratați inuman și degradant, ceea ce reprezintă o dovadă certă de nerespectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor [1].

Chiar de la bun început, autoritățile de atunci ale țării au calificat evenimentele din aprilie 2009 drept tentativă de lovitură de stat [2], aducând în favoarea acestei versiuni anumite argumente – ocuparea edificiilor de bază ale statului (Parlamentul și Președinția), arborarea drapelului României pe una din respectivele clădiri, după ce a urmat învinuirea de implicare în acest eveniment a autorităților române etc.

Totodată, o altă versiune a politicienilor și a specialiștilor în domeniu a constatat în faptul că aceste dezordini de masă au fost organiza-

te intenționat de către însăși conducerea țării, în scopul înscenării unei lovituri de stat, care i-ar fi permis ulterior să dețină controlul definitiv asupra puterii statului pentru mult timp înainte și să se răzbune pe liderii politici aflați atunci în opoziție, dar și pe alte persoane nefavorabile partidului de guvernământ.

Ulterior, savanții, teoreticienii și practicienii care s-au axat pe cercetarea multiaspectuală a acestei probleme au dezaprobat declarațiile precum că prin protestele și dezordinile de masă din luna aprilie 2009 s-a urmărit uzurparea puterii, din motiv că nu au elucidat anumite semne ce ar constitui componența de infracțiune respectivă sau o altă infracțiune ce ar avea drept scop răsturnarea puterii de stat. Astfel, ocuparea unor edificii ale statului sau arborarea drapelului unei țări străine pe asemenea edificii încă nu constituie un temei suficient pentru calificarea acestor acțiuni drept tentativă de lovitură de stat. Dacă ne-am conduce de aceste principii, atunci simpla arborare a drapelului Uniunii Europene pe una din edificiile principale ale statului ar urma să fie calificată ca tentativă de lovitură de stat din partea tuturor țărilor membre ale UE, deși este clar că astfel de finalitate poate surveni doar atunci când are loc încercarea de a schimba radical orânduirea politico-statală.

În această ordine de idei, este important de a clarifica care sunt principalele trăsături ale loviturii de stat. Deci aceasta presupune situația când sunt identificați și cunoscuți liderii care gestionează direct sau indirect rebeliunea, sunt blocați și stopați în anumite activități sau intervenții în derularea unor evenimente reprezentanții puterii oficiale, sunt ocupate instituțiile principale (nu edificiile) ale statului, mass-media furnizează permanent sau periodic informații privind schimbările politice care au avut loc, armata, poliția și celelalte organe de drept trec treptat de partea noii puteri, asigurându-i securitatea etc. Prin urmare, nici unul din elementele menționate care se încadrează în conceptul „lovituri de stat” nu a fost constatat în evenimentele postelectorale din 7 aprilie 2009.

Deși se poartă multe discuții pe marginea acestui fenomen până în momentul de față, totuși încă nu există o anchetă finală și clară în acest sens, care ar pune capăt diferitor versiuni și dezamăgirilor populației, în special a celei care a suferit în urma protestelor la care a luat parte. Actualmente s-a ajuns la o etapă când se consideră necesară o astfel de clarificare, iar la rândul său, aceasta ar influența asupra îndreptării oamenilor nevinovați și reparării prejudiciului cauzat victimelor ce au suferit în urma unor acțiuni ilegale ale organelor de drept. Prin actul final al acestei investigații, cetățenilor trebuie să li se ofere răspunsul solicitat la toate întrebările ce vizează acțiunile tuturor celor implicați în evenimentele respective, erorile și inacțiunile care au fost admise de conducătorii forțelor de ordine și impactul acestora asupra consecințelor prejudiciabile survenite.

În concluzie, este necesar de menționat că ori de câte ori nu se vor respecta prevederile legislației, inclusiv cele care se referă la căile legale de obținere a puterii sau de menținere oficială a acesteia, cetățenii vor fi limitați în posibilitatea de a-și realiza eficient drepturile politice, iar în consecință, aceasta va constitui o cauză esențială a dezordinilor cu caracter de masă sau a altor tulburări ale ordinii și securității publice.

Referințe bibliografice

1. Clarisa Bencomo, *Sub acoperirea impunității* // Raport despre reacția autorităților moldovenești la violența poliției în timpul protestelor post-electorale din aprilie 2009, Fundația Soros – Moldova, Editura Cartier, Chișinău, 2009.
2. *Police retake Moldova parliament*, BBC NEWS, Wednesday, 8 April 2009 08:18 UK, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7988893.stm>
3. Sh. Pickering, *Crimes of the State: The persecution and Protection of Refuges* // *Critical Criminology*, V. 13, nr. 2., New York, 2005.
4. Апресян Р.Г., *Путчи нашего времени* // *Вопросы философии*, 1995, № 5.
5. Гиббенс Э., *Теории революции*, Пер. с англ. В. Борисова // *Диалог*, 1992, № 6-7.
6. Дугин А.Г., *Конспирология (наука о заговорах, секретных обществах и тайной войне)*, Москва, 2005.
7. Кантор В.С., *Насилие как провокация цивилизованных средств в России* // *Вопросы философии*, 1995, № 5.
8. Карпец И.И., *Преступность: иллюзии и реальность*, Москва, Российское право, 1992.
9. Ломброзо Ч., Ляски Р., *Политическая преступность и революция по отношению к праву, уголовной антропологии и государственной науке*, в переводе К.К. Толстого, в двух частях, Санкт Петербург, 1906.
10. Месснер Е.М., *Всемирная мятежвойна. Жуковский*, Москва, 2004.
11. Шарп Д., *От диктатуры к демократии: концептуальные основы освобождения*, Москва, 2005.
12. Шепелева В.Б., *Революциология. Проблема предпосылок революционного процесса 1917г. в России (по материалам отечественной и зарубежной историографии): учебное пособие*, Омск, 2005.
13. Шестаков Д.А., *Криминология: учебник*, Под ред. В.В. Орехова, Санкт Петербург, 1992.
14. Устинов В.С., *Понятие и криминологическая характеристика организованной преступности*: лекция, Нижний Новгород, 1993.
15. Халипов В.В., *Власть: кратологический словарь*, Москва, 1997.